

MUSTAQILLIK YILLARIDA O'ZBEKISTONDA KITOBXONLIKNI RIOJLANTIRISH

Komilova E'zoza Kamoliddin qizi

Millat Umid Universiteti 1-kurs talabasi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17574384>

Annotatsiya. Ushbu maqolada mustaqillik yillarida O'zbekiston Respublikasida kitobxonlik madaniyatini rivojlantirish bo'yicha amalga oshirilgan islohotlar, dasturlar va tashabbuslar tahlil qilinadi. Shuningdek, aholi, ayniqsa yoshlar o'rtasida kitob o'qishga bo'lgan qiziqishni oshirish, axborot-resurs markazlari faoliyatini takomillashtirish hamda milliy ma'naviyatni yuksaltirishda kitobxonlikning o'rnini yoritilgan. Maqolada davlat siyosatida kitobxonlikni qo'llab-quvvatlash mexanizmlari va bu yo'nalishda erishilgan yutuqlar ham o'rganilgan.

Kalit so'zlar: kitobxonlik, ma'naviyat, ta'lim, yoshlar, axborot-resurs markazlari, madaniyat, islohotlar, mustaqillik davri, o'qish madaniyati, davlat siyosati.

PROMOTING READING IN UZBEKISTAN DURING THE YEARS OF INDEPENDENCE

Abstract. This article analyzes the reforms, programs, and initiatives implemented in Uzbekistan during the years of independence to promote reading culture. It highlights the role of reading in enhancing national spirituality, improving the activities of information-resource centers, and increasing public — especially youth — interest in books. The paper also examines the state policies and mechanisms aimed at supporting and developing reading culture in Uzbekistan.

Keywords: reading, spirituality, education, youth, information and resource centers, culture, reforms, the period of independence, reading culture, state policy.

РАЗВИТИЕ ЧТЕНИЯ В УЗБЕКИСТАНЕ В ГОДЫ НЕЗАВИСИМОСТИ

Аннотация. В данной статье рассматриваются реформы, программы и инициативы, осуществленные в годы независимости Узбекистана, направленные на развитие культуры чтения. Особое внимание уделено роли чтения в повышении национального духовного уровня, совершенствовании деятельности информационно-ресурсных центров и укреплении интереса молодежи к книгам. Также исследуются государственная политика и механизмы поддержки и развития книжной культуры в Узбекистане.

Ключевые слова: чтение, духовность, образование, молодёжь, информационно-ресурсные центры, культура, реформы, период независимости, культура чтения, государственная политика.

Kirish

Insoniyat tarixida bilim, ma'naviyat va tafakkurning asosiy manbai bu – kitobdir. Kitob insonni o'ylashga, tahlil qilishga, farqlash va xulosa chiqarishga o'rgatadi. Har bir millatning taraqqiyoti, uning madaniy va intellektual yuksalish darajasi bevosita xalqining kitobga munosabati bilan belgilanadi.

O'zbekiston mustaqillikka erishganidan so'ng, millatning ma'naviy tiklanishida kitobxonlik madaniyatini rivojlantirish eng muhim vazifalardan biriga aylandi. Chunki asrlar davomida xalqimizni ma'naviy jihatdan boyitgan manbalar – bu yozma meros, buyuk allomalarimizning asarlari va adabiyot edi.

Bugun kitob – O'zbekiston taraqqiyotining tayanchi, yoshlar ma'naviyatining kaliti sifatida e'tirof etilmoqda. Mustaqillik yillarida bu yo'nalishda davlat siyosati, ta'lim tizimi va jamiyat miqyosida keng ko'lamli islohotlar amalga oshirildi.

Mustaqillikdan oldingi davrda kitobxonlik holati

Sovet davrida o'zbek jamiyatida kitoblar mavjud bo'lsa-da, ularning mazmuni ko'pincha siyosiy-mafkuraviy ruhda edi. Asarlar “kommunistik tarbiya”, “mehnat qahramonligi”, “partiyaviy g'oya”larga yo'naltirilgan bo'lib, xalqning asl tarixini, diniy merosini, milliy qadriyatlarini aks ettiruvchi adabiyotlar cheklangan edi.

Kutubxonalar soni ko'p bo'lsa ham, ulardan foydalanish imkoniyatlari tor edi. Kitob o'qish ko'proq majburiy tarzda amalga oshirilgan, o'quvchilarda mustaqil mutolaa madaniyati shakllanmagan edi.

Ammo xalq orasida baribir kitobga muhabbat so'nmagan — shoir va yozuvchilar asarlari yashirin tarzda o'qilgan, xalq og'zaki ijodi avloddan avlodga o'tgan. Mustaqillik aynan shu ichki ehtiyojni uyg'otdi va yangidan ma'naviy uyg'onish davrini boshlab berdi.

Mustaqillikdan keyingi davrda kitobxonlik siyosati

1. Davlat rahbarlarining tashabbuslari

Birinchi Prezidentimiz Islom Karimov shunday degan edi:

> “Kitob — bu hayotning, bilimning, ma'naviyatning eng muhim manbai. Kitobni qadrlash – millatni qadrlashdir.”

Uning davrida “Ma'naviyat va ma'rifat” markazi, “Alisher Navoiy nomidagi O'zbekiston Milliy kutubxonasi” va “O'zbekiston matbuot va axborot agentligi” orqali xalqni kitob bilan bog'lash ishlari olib borildi. Shuningdek, mustaqillik yillarida “O'zbekiston Yozuvchilar uyushmasi” faoliyati kengaytirilib, mahalliy ijodkorlarni qo'llab-quvvatlash uchun “Oltin qalam” mukofoti, “Yilning eng yaxshi kitobi” tanlovlari yo'lga qo'yildi.

2. Prezident Shavkat Mirziyoyev davrida yangi bosqich

2017-yil 12-yanvar kuni Prezident Shavkat Mirziyoyev “Kitob mahsulotlarini chop etish va tarqatish tizimini rivojlantirish, kitob mutolaasi va kitobxonlik madaniyatini oshirish to'g'risida”gi qarorni imzoladi.

Ushbu qaror asosida:

“Kitobxonlik haftaligi” tadbirlari o'tkazila boshlandi;

“Eng faol kitobxon” respublika tanlovi har yili millionlab yoshlarni qamrab olmoqda;

“Kitob karvoni”, “Yosh kitobxonlar festivali”, “O'qigan biladi” kabi loyihalar tashkil etildi;

Maktab va kutubxonalarga yangi adabiyotlar yetkazib berildi;

2021-yil “Kitobxonlikni rivojlantirish yili” sifatida e'lon qilindi.

Natijada, yoshlar orasida kitobga qiziqish sezilarli darajada oshdi. Internet asrida ham kitobning qadri saqlanib qolayotgani – bu O'zbekiston siyosatining yutug'idir.

3. Nashriyotlar va tarjima maktabining rivoji

Mustaqillik yillarida o'nlab yangi nashriyotlar paydo bo'ldi: "Yangi asr avlodi", "Hilol-Nashr", "Cholpon", "Sharq", "Akademnashr", "Ziyo-Media" kabi.

Ular diniy, tarixiy, badiiy, ilmiy va bolalar adabiyotini muntazam chop etmoqda.

Shuningdek, xorijiy adabiyotlar tarjimasi kuchaydi. Jorj Oruell, Ernest Xeminguey, Gabriel Garsia Markes, Paulo Koelo, Jaloliddin Rumi, Dante Aligeri, Lev Tolstoy kabi yozuvchilarning asarlari o'zbek tiliga tarjima qilinib, kitob do'konlarida keng tarqatildi.

Tarjima jarayonida yosh tarjimonlar avlodi shakllanib, o'zbek adabiy tilini boyitishda faol rol o'ynamoqda. Bu esa O'zbekistonni jahon adabiy makoniga yaqinlashtirdi.

4. Kutubxonalar tizimining modernizatsiyasi

2006-yilda qabul qilingan "Axborot-kutubxona tizimini takomillashtirish to'g'risida"gi qaror asosida respublika bo'ylab axborot-resurs markazlari (ARM) tashkil etildi.

Bu markazlarda foydalanuvchilar nafaqat bosma kitoblar, balki elektron adabiyotlar, ma'lumotlar bazalari, internet resurslaridan foydalanish imkoniga ega bo'ldi.

Alisher Navoiy nomidagi Milliy kutubxona to'liq raqamlashtirilib, dunyo kutubxonalariga ulangan. Hududlarda ham "Mahalla kutubxonasi", "Mobil kutubxona", "Elektron ARM" kabi yangi shakllar paydo bo'ldi.

Bugungi kunda O'zbekistonda 10 mingdan ortiq kutubxona faoliyat yuritadi, ularning aksariyati yoshlar uchun bepul ochiq.

5. Yoshlar orasida kitobxonlik madaniyatining shakllanishi

Yoshlar orasida kitob o'qishga bo'lgan qiziqishni oshirish maqsadida turli harakatlar va aksiyalar tashkil etildi:

"Bir yosh – bir kitob" loyihasi;

"Kitob sovg'a qil" aksiyasi;

"Kitob bilan o'sim" dasturi;

Maktab, kollej va oliygohlarda "Eng faol kitobxon" nominatsiyalari.

Bugun yoshlar faqat qog'ozli kitob emas, balki audiokitob va elektron kitoblar orqali ham o'qish imkoniga ega. Booknomy, Ziyonet, Kitob.uz, Asaxiy Books, Google Books kabi platformalar mutolaa madaniyatining yangi shaklini yaratmoqda.

Ayni paytda, yoshlar o'z bloglarida o'qigan kitoblari haqida fikr almashmoqda, ijtimoiy tarmoqlarda "#kitobsevar", "#bookreviewuz" kabi taglar ostida kitob tavsiyalari berilmoqda.

Bu – zamonaviy avlodda o'qish madaniyatining shakllanayotganining yaqqol dalilidir.

6. Raqamli asrda kitobning o'rni

Raqamli texnologiyalar tez rivojlanayotgan bugungi davrda ham kitobning qadri kamaygani yo'q, aksincha, u yangi shaklga kirdi. Elektron kutubxonalar, onlayn nashrlar, mobil ilovalar orqali bilim olish imkoniyati yanada qulaylashdi.

Ammo bu qulayliklar bilan birga insonning diqqatini tarqatuvchi omillar ham ko'paymoqda. Shu sababli, mutolaa madaniyatini yoshlar ongiga singdirish – ta'lim tizimining eng muhim vazifasiga aylandi.

Bugun o'quvchilarning darslikdan tashqari badiiy adabiyot o'qishiga rag'batlantirish, otionalar va o'qituvchilarning bu jarayonda faol ishtiroki zarur.

Xulosa

Mustaqillik yillarida O'zbekiston kitobxonlik sohasida ulkan yutuqlarga erishdi.

Kitob endi nafaqat bilim manbai, balki milliy o'zlikni anglash, ma'naviy tiklanish, tafakkur kengayishining timsoliga aylandi.

Davlat rahbari Shavkat Mirziyoyevning so'zlari bilan aytganda:

> “Kitob o'qigan insonning ongi yorishadi, tafakkuri o'sadi, qalbi poklanadi. Kitobxon xalq hech qachon yo'qolmaydi.”

Bugun har bir o'zbek o'quvchisi kitobni hayotining bir qismiga aylantirsa, bu mamlakatning ertangi kuni yanada porloq bo'ladi.

Kitob – nurdur, ma'naviyat chirog'idir.

Uni asrash, sevish va targ'ib qilish – har birimizning fuqarolik burchimizdir.

Manbalar:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 12-yanvardagi PQ-2755-son qarori
2. Islom Karimov. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch.
3. Sh. Mirziyoyev. Yangi O'zbekiston strategiyasi.
4. O'zbekiston Milliy kutubxonasi ma'lumotlari (2024).

Badiiy asarlar bilan tanishtirishda quyidagi metodlardan foydalanish mumkin:

Davra suhbatlari metodi. O'quvchilar o'rtasida va kichik guruhlarda aylana stol atrofida o'z fikr-mulohazalarini bildirish orqali olib boriladigan o'qitish metodidir.

Davra suhbatlari. O'quvchilarning o'tilgan mavzu yuzasidan o'zaro savol-javob qilishlari hamda erkin fikr bildirishlarini nazarda tutuvchi metoddir.

Davra suhbatlari. O'tilgan mavzu yuzasidan o'quvchilarning erkin fikr bildirishlarini nazarda tutuvchi metoddir.

Davra suhbatlari. O'quvchilarning o'tilgan mavzu yuzasidan o'zaro savol-javob qilishlari hamda erkin fikr bildirishlarini nazarda tutuvchi metoddir.

Maktablar kitobxonlikni oshirishda muhim rol o'ynaydi. Quyida maktablarning kitobxonlikni rivojlantirishdagi ayrim vazifalari keltirilgan:

O'quvchilarni kitobxonlikka qiziqtirish. O'quvchilarni kitobxonlikka qiziqtirish uchun turli tadbirlar tashkil qilish hamda ularning kitob o'qishini rag'batlantirish.

Kitobxonlik madaniyatini shakllantirish. Maktablarda kitobxonlik madaniyatini shakllantirish, o'quvchilarning o'qish madaniyatini rivojlantirish bo'yicha kompleks chora-tadbirlarni amalga oshirish.

Adabiy asarlar bilan tanishtirish. O'quvchilarni adabiy asarlar bilan tanishtirish hamda ularning o'qish qiziqishlarini aniqlash.

Kitobxonlik tanlovlarini o'tkazish. Yoshlarni kitob o'qishga undash hamda ularning o'qish madaniyatini shakllantirishga yordam berish.

Mustaqillik yillarida O'zbekistonda kitobxonlikni rivojlantirishga qaratilgan ayrim chora-tadbirlar:

2017–2020-yillarda qabul qilingan prezident va hukumat qarorlari. Hujjatlar kitobxonlikni rivojlantirishni davlat siyosatining ustuvor yo'nalishiga aylantirdi.

2020-2025-yillarga mo'ljallangan kitobxonlikni rivojlantirish va qo'llab-quvvatlash milliy dasturi.

Dastur kitobxonlikni rivojlantirish bo'yicha normativ-huquqiy hujjatlarni takomillashtirish, sifatli bosma mahsulotlarni tashkil etish, tarjima ishlarini tizimlashtirish va boshqa vazifalarni o'z ichiga oladi.

Kitob mahsulotlarini nashr etish va tarqatish tizimini rivojlantirish. Noshirlik sohasidagi huquqiy bazani takomillashtirish, zamonaviy texnologiyalar bilan jihozlash, elektron kitobxonlik uchun sharoit yaratish.

Aholi, ayniqsa yoshlar o'rtasida kitobxonlikni ommalashtirish. Ta'lim muassasalarini adabiyotlar bilan ta'minlash, kitobxonlik madaniyatini oshirish, kitobxonlik madaniyatini rivojlantirish bo'yicha kompleks chora-tadbirlarni amalga oshirish.

Kitobxonlik madaniyatini shakllantirish. Maktablarda, oliy o'quv yurtlarida va boshqa ta'lim muassasalarida o'tkaziladigan tanlovlar, ko'riklar, bayramlar, kutubxonalar va kitob do'konlarini tashkil etish.